

Minnesanteckningar möte Jordbruksverket, länsstyrelsen, fäbodföreningar och fäbodbrukare.

Datum: 2025-09-02

Deltagare:

- Anna Hagström – Ordförande Dalarnas fäbodförening
- Carin Gisslen Schönning – förbundet svensk fäbodkultur och utmarksbruk, ordförande Gävleborgs förening
- Elin Persson – vice ordförande Jämtland Härjedalen fäbodförening
- Goth Bertil Johansson – ordförande Värmlands Säterbrukarförening,
- Ingela Kåreskog – förbundet svensk fäbodkultur och utmarksbruk, ordförande Värmlands säterkultur
- Kristian Olofsson – ordförande föreningen Sveriges fjällbygder
- Perjos Lars Halvarsson, förbundet svensk fäbodkultur och utmarksbruk
- Jörgen Tyrebo – ordförande Jämtland/Härjedalens fäbodbruk
- Åsa Regnander Dahl – förbundet svensk fäbodkultur och utmarksbruk
- Ann-Sofi Gunnarsson, process- och regelenheten, Jordbruksverket
- Lisa Karlsson, miljöanalysenheten, Jordbruksverket
- Paulina Lidevi, EU-programenheten, Jordbruksverket
- Emmie Schedrin, process- och regelenheten, Jordbruksverket
- Linnéa Mårtensson, länsstyrelsen Jämtland

1.1 Presentationsrunda

1.2 Information av uppdrag och agenda

Jordbruksverket har fått ett uppdrag av regeringen att ta fram översiktliga förslag till stöd och ersättningar som ska gå till slåtterängar och betesmarker, inklusive fäodsbete inför perioden efter 2027. Jordbruksverket ska lämna sin rapport till regeringen den 21 november. På dagens möte kommer vi att redovisa de förändringar av miljöersättningen för fäod som vi har tagit fram så här långt och vi vill gärna ha synpunkter på dessa.

Naturvårdsverket har i regeringsuppdrag om att ta fram en nationell naturrestaureringsplan, den ska vara klar i februari 2026. I det uppdraget deltar även Jordbruksverket. Vi kommer inte att prata om detta på dagens möte.

Paulina och Lisa gick igenom uppdragets mål (se ppt). Vi har arbetat med främst tre delar inom uppdraget:

- Justera nuvarande stödkonstruktion för att gynna mindre besättningar
- Ersätta dagens stödkonstruktion och skapa en miljöersättning där fåbod läggs in i miljöersättningen för skötsel av betesmarker och slåtterängar. Ersättningen för fåbod såg ut på liknande vis 2014–2022.
- Projektstöd till driften av fåbod men behåller miljöersättningen för fåbod för skötseln

Dagens möte fokuserar på första punkten om att justera nuvarande stödkonstruktion för att gynna företag med relativt små besättningsstorlekar.

1.3 Förslag på förändringar

Jordbruksverket visade de förändringar av ersättningen för fåbod som analyserats:

- Fåbodbete – högre ersättning för de första 5-10 djurenheterna och lägre för djurenheter som är utöver det. Medför att små besättningar får högre ersättning än i dag och stora lägre
- Högre ersättning för fåbod i bruk och lägre för fåbodbetet. Medför att små besättningar får något högre ersättning än i dag och stora något lägre.
- Extra ersättning för mjölkande djur. Mjölkande djur kräver extra hantering, högre arbetskostnader
- Maxantal djurenheter man kan få ersättning för (fåbodbete). Öka incitamentet för djuren att beta betesmarker vid hemgården
- Sänka kravet på förfoganderätt på minst 6 hektar. Även fåbod med mindre areal kan få ersättning
- Ta bort ersättning för kompletterande fåbod (4 stycken i dag). Minskar stödets komplexitet
- Ta bort ersättning för särskild skötsel (ca 200 hektar i dag). Minskar stödets komplexitet

- Ta bort fäbodplanen med de särskilda skötselvillkoren, mer rådgivning. Större flexibilitet för fäbodbrukarna, minskad administration, enklare kontroll
- Ettårig ersättning istället för femårigt åtagande. Gör stödet mer attraktivt och minskad administration

Goth Bertil – Vad är syftet med att göra om miljöersättningen? Är det att öka den biologiska mångfalden, att bevara öppna landskap, behålla inhemsk matproduktion/öka betesavkastningen med tanke på världsläget/det allt varmare klimatet som ger längre betessäsong? En viktig aspekt är de invasiva arterna som tar allt mer plats. Det måste bli lönsamt att ha djurhållning i norra delen av landet - idag saknas seminverksamhet i norra delen av landet, veterinära funktioner dras ner och det är dålig tillgång på klövverkare. Det är ett samhällsansvar att se till dessa olika aspekter. Hur går detta ihop med mindre besättningar på fäboddar?

Svar JV: Flera av dessa aspekter hanteras inte i detta uppdrag utan genom andra stöd inom CAP och inom andra verksamheter på Jordbruksverket, men även andra myndigheter. Miljöersättningens syfte är att bevara ett levande fäbodbruk som gynnar landskapets biologiska mångfald. Ett levande fäbodbruk bidrar också till att föra vidare hantverk och traditioner kring skötsel av djur och brukande av marker till kommande generationer. För den ekonomiska hållbarheten och lönsamheten finns andra stöd inom CAP, till exempel kompensationsstöd och nötkreatursstöd.

Linnea – Fäbodbruket är komplext. För att få till det optimalt behöver vi kanske se över hur man kan trimma på rådgivning, kompetensutveckling och andra styrmedel. Fäbodbruk handlar inte bara om kulturarv utan är också en del av ett lantbruksföretag – det är mer komplext än bara jordbrukarstöden.

Elin – Ni säger att en extra ersättning för mjölkande djur är svår att kontrollera. Det kan kontrolleras genom hämtningsplikt (Sverige borde titta på hur Norge gör)

JV - Jordbruksverket beslutar inte om hur kommande miljöersättning ska se ut efter 2028, det gör regeringen. Jordbruksverket lägger fram förslag och rekommendationer för regeringen.

Bertil – Immateriella kunskapen saknas i förslagen. Det är allt svårare att hålla borta invasiva arter idag som sprids via bl a spridningskorridorer. Detta kommer leda till ökad igenväxning om besättningarna blir mindre.

Med mindre besättningar blir det dessutom sämre ekonomi och man kan inte leva på sitt fäbodbruk. Fäbodbruket är en hotad näring och har varit det länge.

Elin – Angående förslaget på 1-årig ersättning: Det kan vara svårt att få arrendera en fäbod om man bara har 1-åriga åtaganden. Det är en säkerhet att man har ett 5-årigt åtagande. Man arrenderar inte bara 1 år i taget.

Svar JV – Åtagandet blir i så fall 1 år medan man kan ha arrende på flera år.

XX - Det är för låg ersättning idag så folk söker inte och buvallar växer igen. Kompletterande fäbodlar ligger närmre varandra än vad reglerna tillåter så därför söker inte folk för dessa, om de fick ligga som ett band skulle kanske fler kunna sökas på och hållas öppna.

Linnea – Det är allt vanligare att man släpper stora besättningar på fäbod men man brukar den inte traditionellt. Vi ser över ersättningen för att bli lyfta fram det immateriella fäbodbruket och bevara/få fram mer traditionellt fäbodbruk. Det vore mer rättvist att få ersättning för det man lägger ner på sitt fäbodbruk.

Bertil – Förr utnyttjade löshästar utmarkerna där mjölkdjuren inte kom åt att beta. Vissa insekter/dyngbaggar behöver färsk gödsel varje dag och små djurbesättningar och få kollegor leder till att insekter inte får mat och fågelliv blir också lidande. Buskar blir inte hårdbetade och rovdjur kommer inpå.

Åsa – Bra förslag vi har haft uppe på mötet idag. Ettåriga åtagande har vi stridigt för för att tex slippa återkrav om man vill avsluta i förtid. Folk vågar inte binda sig för 5 år, jag tror det är bra med 1 år. Ev problem med arrende för 1 år i taget får lösas på annat vis. Vi önskar att det blir fler fäbodbrukare, idag är det sned fördelning mellan fäbod med mjölk och de som enbart har djur på bete, det är sned ersättningsfördelning.

Carin – Bra förslag som vi får diskutera här. Det här med att ta bort särskild skötsel: tunet närmast fäboden är oftast svårskött – ska detta villkor tas bort i så fall?

Svar JV: Vi har bara diskuterat att ta bort komplementet för särskild skötsel, inte de skötselvillkor som hänger ihop med grundersättningen för fäbodbete.

Ingela – Bra förslag som nämnts idag. Immateriella kulturarvet UNESCO bör ge högre ersättning. I Norge föreslås det att man kan få 500 000 kronor i stöd för att starta en fåbod. Jordbruksverket borde prata med Norge. 1-årigt åtagande låter jättebra. Jag har själv haft återkrav och det är hemskt.

Gräs på fåboden: består av mycket stagg och vallen räknas som ängs- och hagmark där vi inte får gödsla. Gödsel behövs för att förbättra betessituationen/gräset för att få bra hö. Vi använder höet. Vi vill ha gödselundantag för fåbod eftersom det finns folk som undviker att söka ersättningen pga detta. Det verkar finnas olika regler kring gödsling mellan de olika fåbodlänen.

Mjölkhanteringen är viktig. Vi vill stimulera till att fler ska använda fåbodar och det finns intresse hos yngre att börja. Vi vill uppmuntra dem som flyttar in från andra länder och de som köper gård via kunskapsöverföring kring fåbodbruket. Så det är bra förslag att lyfta fram mjölkhanteringen.

Kristian – Intressanta synpunkter idag. När det gäller mjölkning – vad är det vi ser för system/lösning framför oss? Är det mjölkning för att förädla eller för att ta omhand mjölken? Köttdjur med kalv är en resurs med mjölkande djur om man låter kalvarna vara kvar på fåboden på dagarna medan korna går och betar på fåboden. Det behövs en större förändring jämfört med dagens ersättning – många besättningar är företagsekonomiskt beroende av miljöersättningen idag. Det syns effekter i Jämtland idag, flera har fått lägga ner sin verksamhet.

XX – Visst finns det skäl att ta hänsyn till det immateriella men det förutsätter att det blir någon kontinuitet i branschen och inte en 'quick fix'. Det behöver finnas en grundekonomi i branschen för att man ska ge sig in i detta, djurhållning året runt bör finnas i botten. Produktionsbesättningar har allt färre djur för utmarksbete. Det behöver finnas ett helhetsperspektiv och man måste titta på mer än bara miljöersättningen för fåbod, hela politiken för fåbod måste ses över. Svårt för oss här att ta ställning till denna pusselbit (miljöersättningen) om vi inte får se helheten.

Svar JV: I dag ska vi diskutera miljöersättningen för fåbod, men uppdraget innehåller andra delar också, till exempel andra stöd och ersättningar för mark och investeringsstöd. Miljöersättningen för fåbod är en pusselbit i det stora pusslet.

Jörgen – 1-årigt eller 5-årigt åtagande: Kan man inte få välja längd så att flera vågar gå in i åtagande? Att det finns både 1-åriga och 5-åriga

åtaganden parallellt? Vissa vågar inte åta sig 5 år medan andra vill ha 5 år för att ha en planering/lättare få arrende.

Svar JV: Tror inte att det finns möjlighet inom politiken att ha båda åtagandeperioder för samma stöd. Förordningsförslaget från EU är utformat så att vi måste välja längd. I uppdraget ingår också att minska administrationen, som skulle öka med två olika stöd för samma ersättning där en är ettårig och en är ett femårigt åtagande. Stödet blir mer komplext.

Bertil – Kristian nämnde det här med resursuppbyggnad och kontinuitet vilket är bra. Det är okunnigt att man inte får sprida gödsel på markerna, vi har den rika grönskan tack vare att djuren får gå och gödsla. Många områden har mager mark. Vi i fåbodbruket borde hjälpa Jordbruksverket genom kunskap om olika marker i 'verkligheten'. Exempel: om man tog bort utmarksbete i Norge så skulle det behövas 25% mer åkermark i hela Norge för att kompensera.

Kristian – Har ni beaktat skogs- och fjälljordbruken som har markerna utanför gården på liknande sätt? Få har formella åtagande skogsbete idag, och de har inte per definition levande fåbod heller. Problem att man inte får ha sin bostad vid fåboden, skogs- och fjälljordbruk bedriver produktion hemifrån. Man har en permanentbostad som är utgångspunkt för sommarbetet.

Svar till Kristian tidigare från JV: Dikor ska inte räknas som mjölkande djur utan ersättningen ska vara för att ta in djur och mjölka dem. Nej, vi har inte tittat på skogs- och fjälljordbruk specifikt, men vi har tittat på definitionerna av markklasser i miljöersättning för betesmarker och slätterängar.

XX - Sydsvenska förhållanden ger ersättning till skogsbete. Men finngårdar har längre hävd än fåboddar och får ingen ersättning alls i skogslänen idag.

1.4 Avslut:

- Kom gärna med synpunkter på dessa anteckningar så att de blir korrekta.
- Vi ska leverera uppdraget 21 november, vi har påbörjat förankringsprocess så att vi har fått med alla.

Carin – Jag vill gärna se förslaget på skogsbete.

Svar: JV återkopplar till Carin efter mötet via mail.